

УДК 37.035.6:355.01(477)

*МИРОСЛАВ КРИШТАНОВИЧ, доктор наук з державного управління,
професор, професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти,
Інститут права, психології та інноваційної освіти,
Національний університет "Львівська політехніка", Україна
ORCID ID: 0000-0003-1750-6385
mf0077@ukr.net*

*АНАСТАСІЯ РОМАНОВИЧ, студентка магістратури другого року
навчання кафедри педагогіки та інноваційної освіти,
Національний університет "Львівська політехніка", Україна
ORCID ID: 0009-0003-2537-4711
mf0077@ukr.net*

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ВИМІР

*MYROSLAV KRYSHATANOVYCH Doctor of Science in Public
Administration, Professor, Professor of the Department of
Pedagogy and Innovative Education, Institute of Law,
Psychology and Innovative Education Lviv Polytechnic National
University, Ukraine
ANASTASIA ROMANOVYCH second-year master's student,
Department of Pedagogy and Innovative Education, Lviv
Polytechnic National University, Ukraine*

PATRIOTIC EDUCATION OF UKRAINIAN YOUTH IN WAR CONDITIONS: SOCIO-PEDAGOGICAL DIMENSION

У статті розглядаються особливості патріотичного виховання української молоді в умовах воєнного часу крізь призму соціально-педагогічного підходу. обумовлена необхідність формування у молодого покоління високого рівня національної свідомості, громадянської відповідальності, готовності до захисту держави та активної участі у відновленні і розвитку українського суспільства. Доведено, що в умовах повномасштабної війни патріотичне виховання набуває особливого значення як важливий чинник консолідації суспільства, збереження національної ідентичності та зміцнення стійкості молоді до зовнішніх і внутрішніх викликів.

Проаналізовано сучасні підходи до розуміння патріотичного виховання як цілісного процесу формування системи цінностей, переконань, моральних орієнтирів і поведінкових моделей, що ґрунтуються на любові

до Батьківщини, повазі до національної культури, історії та традицій українського народу. Наголошено, що сьогодні зміст патріотичного виховання розширюється та охоплює питання національної безпеки, громадянської стійкості, волонтерської діяльності, медіаграмотності, протидії дезінформації та формування навичок відповідальної соціальної поведінки.

Визначено роль закладів освіти, сім'ї, громадських організацій та молодіжних об'єднань у реалізації завдань патріотичного виховання. Підкреслено, що освітній процес має сприяти не лише передачі знань про історію та культуру України, а й розвитку критичного мислення, соціальної активності, готовності до суспільної взаємодії та усвідомлення особистої відповідальності за майбутнє держави. Особлива увага приділяється використанню сучасних педагогічних технологій, інтерактивних методів навчання, проєктної діяльності та волонтерських ініціатив як ефективних інструментів формування патріотич-

них якостей молоді.

Обґрунтовано, що патріотичне виховання в умовах війни є не лише освітнім, а й соціальним феноменом, який забезпечує зміцнення громадянської єдності, розвиток національної самосвідомості та формування покоління відповідальних громадян, здатних до захисту демократичних цінностей і національних інтересів України. Зроблено висновок, що ефективність патріотичного виховання залежить від комплексної взаємодії освітніх інституцій, держави, громадянського суспільства та молоді, а також здатності системи освіти оперативно реагувати на сучасні суспільні виклики та потреби воєнного часу.

Ключові слова: патріотичне виховання, українська молодь, воєнний час, соціально-педагогічний вимір, національна ідентичність, громадянська відповідальність, національна свідомість, заклади освіти, суспільні виклики, волонтерська діяльність.

The article examines the features of

patriotic education of Ukrainian youth in wartime conditions through the prism of a socio-pedagogical approach. The relevance of the study is due to the need to form in the younger generation a high level of national consciousness, civic responsibility, readiness to defend the state and active participation in the restoration and development of Ukrainian society. In conditions of full-scale war, patriotic education acquires special importance as an important factor in consolidating society, preserving national identity and strengthening the resilience of youth to external and internal challenges.

Modern approaches to understanding patriotic education as a holistic process of forming a system of values, beliefs, moral guidelines and behavioral models based on love for the Motherland, respect for the national culture, history and traditions of the Ukrainian people are analyzed. It is emphasized that in wartime, the content of patriotic education expands and covers issues of national security, civic resilience, volunteering, media literacy, countering disinformation, and developing skills for responsible social behavior.

The role of educational institutions, families, public organizations, and youth associations in implementing the tasks of patriotic education is determined. It is emphasized that the educational process should contribute not only to the transfer of knowledge about the history and culture of Ukraine, but also to the development of critical thinking, social activity, readiness for social interaction, and awareness of personal responsibility for the future of the state. Particular attention is paid to the use of modern pedagogical technologies, interactive teaching methods, project activities, and volunteer initiatives as effective tools for the formation of patriotic qualities in youth.

It is substantiated that patriotic education in wartime is not only an educational but also a social phenomenon that ensures the strengthening of civic unity, the development of national self-awareness, and the formation of a generation of responsible citizens

capable of protecting democratic values and national interests of Ukraine. It is concluded that the effectiveness of patriotic education depends on the complex interaction of educational institutions, the state, civil society, and youth, as well as on the ability of the education system to respond promptly to modern social challenges and the needs of wartime.

Key words: patriotic education, Ukrainian youth, wartime, socio-pedagogical dimension, national identity, civic responsibility, national consciousness, educational institutions, social challenges, volunteer activities.

Мета: проаналізувати соціально-педагогічні аспекти патріотичного виховання української молоді в умовах воєнного часу; визначити основні суспільні виклики, що впливають на процес формування патріотичних цінностей; обґрунтувати ефективні напрями і форми виховної діяльності, спрямовані на розвиток національної свідомості, громадянської відповідальності та активної життєвої позиції молоді.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Українське суспільство переживає складний період соціально-політичних трансформацій, зумовлених наслідками повномасштабної війни, які суттєво впливають на всі сфери життєдіяльності держави, зокрема на систему освіти та виховання молодого покоління. В умовах воєнного часу особливого значення набуває патріотичне виховання молоді як стратегічний напрям освітньої та державної політики, спрямований на формування національної свідомості, громадянської відповідальності, готовності до захисту Батьківщини та активної участі в суспільному житті. Від рівня сформованості патріотичних цінностей значною мірою залежить здатність молоді зберігати національну ідентичність, протидіяти зовнішнім загрозам і долучатися до розбудови та відновлення України.

Війна актуалізувала потребу у зміцненні національної єдності, консолідації суспільства навколо спільних цінностей та посиленні ролі

молоді у процесах державотворення. Водночас сучасні суспільні виклики, пов'язані з інформаційними загрозами, поширенням дезінформації, психологічними наслідками воєнних дій, міграційними процесами та зміною соціокультурного середовища, потребують оновлення змісту, форм і методів патріотичного виховання. За таких умов традиційні підходи до виховної роботи потребують переосмислення з урахуванням нових реалій та потреб молодого покоління.

Особливого значення набуває соціально-педагогічний аспект патріотичного виховання, який передбачає комплексний вплив освітніх закладів, сім'ї, громадських організацій, органів державної влади та місцевого самоврядування на формування особистості молодої людини. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від створення сприятливого виховного середовища, розвитку громадянської активності молоді, залучення її до волонтерської діяльності, соціальних проєктів та ініціатив, спрямованих на підтримку держави в умовах війни.

У зв'язку з цим актуалізується проблема теоретичного осмислення та практичного вдосконалення системи патріотичного виховання української молоді в умовах воєнного часу, визначення її соціально-педагогічних засад, пріоритетних напрямів та ефективних механізмів реалізації, що забезпечуватимуть формування покоління свідомих громадян, здатних відповідально діяти в інтересах суспільства та держави.

Аналіз досліджень і публікацій. Патріотичне виховання молоді належить до актуальних напрямів педагогічних дослідів, оскільки пов'язане з формуванням національної свідомості, громадянської відповідальності та ціннісних орієнтацій особистості. В умовах воєнного часу ця проблема набуває особливого значення, адже від рівня патріотизму молодого покоління значною мірою залежить здатність суспільства до консолідації, збереження національної ідентичності та забезпечення сталого розвитку держави. Тому питання патріотичного виховання перебувають у центрі уваги багатьох вітчизня-

них науковців (Агалець, 2022).

Теоретичні та методологічні засади патріотичного виховання молоді висвітлено у працях І. Агалець (Агалець, 2022), Ю. Гринько, С. Домбровська, В. Палюх (Гринько, Домбровська, Палюх, 2024) та інших. Проблеми національно-патріотичного виховання учнівської та студентської молоді, формування громадянської компетентності, національної ідентичності та ціннісних орієнтацій розглядали Л. Вікторова (Вікторова, 2022), Ю. Буклов (Буклов, 2018), Н. Безлюдна (Безлюдна, 2022), В. Мартинюк (Мартинюк, Пташнік, 2025), М. Гагарін (Мартинюк, Гагарін, 2026) та інші науковці. У їхніх дослідженнях обґрунтовано роль освітніх закладів, сім'ї та громадських інституцій у вихованні патріотизму, а також визначено ефективні форми і методи організації виховної роботи.

Водночас аналіз наукових праць свідчить, що недостатньо вивченими залишаються питання соціально-педагогічного забезпечення патріотичного виховання молоді в умовах повномасштабної війни, а саме механізми взаємодії освітніх інституцій, сім'ї, громадських організацій та держави щодо формування патріотичних цінностей і громадянської відповідальності молодого покоління. Це зумовлює необхідність подальшого наукового осмислення зазначеної проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Патріотичне виховання є одним з ключових напрямів розвитку особистості, оскільки забезпечує формування в молодій людини системи цінностей, переконань і моделей поведінки, заснованих на любові до Батьківщини, повазі до національної культури, історичної спадщини та готовності діяти в інтересах держави. В умовах війни значення патріотичного виховання суттєво зростає, адже воно стає не лише складовою освітнього процесу, а й важливим механізмом забезпечення суспільної єдності, громадянської стійкості та національної безпеки. Сьогодні українська молодь формується в часі масштабних суспільних змін, спричинених воєнними подіями. Повномасштабна війна вплинула на всі сфери її

життя: освітню діяльність, професійне самовизначення, систему соціальних взаємин та ціннісні орієнтації. Водночас саме молоде покоління стало активним учасником волонтерського руху, громадських ініціатив, інформаційного спротиву та підтримки обороноздатності країни. Тому доцільно говорити про високий потенціал молоді як важливого суб'єкта суспільних перетворень та необхідність цілеспрямованого патріотичного виховання (Агалець, 2022).

Соціально-педагогічний вимір патріотичного виховання передбачає комплексний підхід до формування особистості, який охоплює взаємодію освітніх закладів, сім'ї, громадських організацій, органів державної влади та місцевого самоврядування. Ефективність виховного впливу залежить від узгодженості дій усіх суб'єктів виховання, створення єдиного ціннісного простору та забезпечення умов для активної участі молоді в суспільному житті.

Особлива роль у процесі патріотичного виховання належить закладам освіти. Саме освітнє середовище створює можливості для системного формування громадянської та національної свідомості молоді. В умовах воєнного часу зміст виховної роботи має бути спрямований не лише на ознайомлення здобувачів освіти з історією України, її культурною спадщиною та державотворчими процесами, а й на розвиток навичок критичного мислення, відповідального громадянства, інформаційної культури та медіаграмотності (Безлюдна, 2022).

Одним з пріоритетних завдань сучасної освіти є формування національної ідентичності молоді. Національна ідентичність виступає основою патріотизму, оскільки забезпечує усвідомлення людиною своєї належності до українського народу, його культури, традицій та історичної пам'яті. У період війни особливо значення набуває виховання поваги до державних символів України, вшанування пам'яті захисників держави, ознайомлення молоді з прикладами героїзму українського народу та його боротьби за незалежність. Важливим напрямом патріотичного

виховання є формування громадянської відповідальності. Молодь повинна усвідомлювати власну роль у розвитку держави та бути готовою до активної участі у вирішенні суспільно значущих проблем. Громадянська відповідальність проявляється через дотримання законів, повагу до прав і свобод людини, участь у громадській діяльності, волонтерських проєктах та соціальних ініціативах. Саме такі форми діяльності сприяють набуттю молодими людьми практичного досвіду соціальної взаємодії та відповідального ставлення до суспільних процесів (Гринько, Домбровська, Палюх, 2024).

В умовах війни особливої актуальності набуває волонтерська діяльність як ефективний інструмент патріотичного виховання. Участь молоді у волонтерських проєктах сприяє розвитку соціальної активності, відповідальності, емпатії та готовності допомагати іншим. Волонтерська діяльність формує відчуття причетності до спільної справи, зміцнює громадянську позицію та сприяє усвідомленню значущості власного внеску у підтримку держави і суспільства. Окрему увагу необхідно приділяти формуванню медіаграмотності та інформаційної стійкості молоді. Воєнний час характеризується значним поширенням інформаційно-психологічних впливів, дезінформації та маніпулятивних технологій. У таких умовах молоді люди повинні володіти навичками критичного аналізу інформації, уміти розрізняти достовірні та недостовірні джерела, протидіяти інформаційним загрозам та відповідально використовувати цифрові ресурси. Розвиток медіаграмотності є важливою складовою формування свідомого громадянина та забезпечення інформаційної безпеки держави (Буклов, 2018).

Значний виховний потенціал інтерактивних методів навчання, які сприяють активному залученню молоді до освітнього процесу. До таких належать дискусії, дебати, тренінги, кейс-методи, проєктна діяльність, моделювання суспільних ситуацій та участь у громадських ініціативах. Використання інтерактивних технологій доз-

воляє не лише засвоювати знання, а й формувати навички комунікації, співпраці, критичного мислення та відповідального прийняття рішень. Важливим чинником ефективності патріотичного виховання є співпраця закладів освіти з громадськими організаціями, ветеранськими спільнотами, волонтерськими об'єднаннями та представниками сектора безпеки й оборони. Така взаємодія сприяє наближенню виховного процесу до реальних потреб суспільства, забезпечує практичну спрямованість виховної діяльності та створює умови для формування у молоді активної громадянської позиції (Вікторова, 2022).

Особливого значення в умовах війни набуває психологічний аспект патріотичного виховання. Молоді люди нерідко стикаються зі стресом, тривожністю, вимушеним переміщенням, втратою звичних соціальних зв'язків та іншими наслідками воєнних дій. Тому виховна діяльність має бути направлена не лише на формування патріотичних цінностей, а й на підтримку психологічної стійкості, розвиток адаптивності, життєстійкості та здатності долати труднощі. Патріотизм у даному контексті виступає важливим ресурсом психологічної підтримки, який допомагає молоді усвідомлювати значущість власної ролі у збереженні та розвитку держави (Мартинюк, Гагарін, 2026).

Таким чином, патріотичне виховання української молоді в умовах війни є багатовимірним соціально-педагогічним процесом, що охоплює формування національної ідентичності, громадянської відповідальності, соціальної активності, медіаграмотності та психологічної стійкості. Його ефективність забезпечується комплексною взаємодією освітніх закладів, сім'ї, громадських інституцій і держави, а також упровадженням інноваційних форм і методів виховної роботи, які відповідають викликам воєнного часу та потребам молодого покоління.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений нами аналіз дає підстави стверджувати, що патріотичне виховання української молоді в умовах війни на-

буває особливого суспільного значення та виступає важливим чинником зміцнення національної єдності, формування громадянської відповідальності і розвитку національної свідомості молодого покоління. Воєнні виклики актуалізували потребу в оновленні змісту та форм виховної роботи, спрямованої на формування у молоді стійких патріотичних переконань, готовності до активної участі в суспільному житті, захисту національних інтересів держави та її післявоєнного відновлення.

Встановлено, що ефективність патріотичного виховання значною мірою залежить від комплексної взаємодії закладів освіти, сім'ї, громадських організацій, органів державної влади та місцевого самоврядування. Важливу роль у цьому процесі відіграють формування національної ідентичності, розвиток громадянської активності, залучення молоді до волонтерської діяльності, підвищення рівня медіаграмотності та забезпечення психологічної стійкості в умовах воєнного часу. Особливою актуальністю набуває використання інтерактивних методів навчання і виховання, які сприяють розвитку критичного мислення, соціальної відповідальності та активної громадянської позиції.

Отже, патріотичне виховання в умовах війни слід розглядати як цілісний соціально-педагогічний процес, направлений на формування покоління свідомих громадян, здатних відповідально діяти в інтересах держави, суспільства та українського народу.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо у вивченні ефективності інноваційних технологій патріотичного виховання молоді в цифровому освітньому середовищі, розробленні механізмів інтеграції громадянсько-патріотичної освіти у професійній підготовці здобувачів освіти, а також у дослідженні впливу волонтерської діяльності, молодіжних ініціатив та громадської активності на формування патріотичних цінностей і громадянської компетентності молодого покоління в умовах повоєнного відновлення України.

ЛІТЕРАТУРА

Агалець, І. О. (2022). Національно-патріотичне виховання: вектори розвитку в освітньому просторі (аналітичний огляд). Діяльність НАПН України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти: огляд. вид., 67–93.

Гринько, Ю. М., Домбровська, С. М., Палюх, В. В. (2024). Формування державної політики патріотичного виховання молоді. НУЦЗУ. 176 с.

Безлюдна, Н. (2022). Особливості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 2 (8), 76–83. URL [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(8\).2022.268057](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(8).2022.268057)

Буклов, Ю. (2018). Змістові компоненти національно-патріотичного виховання учнівської молоді. *Молодь і ринок*, 3 (158), 136–140.

Вікторова, Л. (2022). Національно-патріотичне виховання студентської молоді засобами освітнього процесу у вимірах сучасності. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 2, 221–227. URL

<https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2022.262969>

Кульчицький, В., Петригін, Л. (2019). Патріотичне виховання молоді як соціально-педагогічний процес. *Соціальна робота та освіта*, 6 (1), 89–93. URL <https://doi.org/10.25128/2520-6230.19.1.9>

Мартинюк, В. В., Пташнік, Н. М. (2025). Національна ідентичність сучасної молоді в закладах освіти. *Вісник науки та освіти*, 5 (35), 1746–1765. URL

<http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/issue/archive>

Мартинюк, В., Гагарін, М. (2026). Патріотичне виховання у вищій освіті як чинник становлення національної ідентичності молоді. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 1 (15), 159–163. URL

[https://doi.org/10.31499/2706-6258.1\(15\).2026.359748](https://doi.org/10.31499/2706-6258.1(15).2026.359748)

Івашковський, В. (2014). Концепція військово-патріотичного виховання молоді України. *Теорія та методика хортингу*, 2, С. 28–45.

Шинкаренко, В., Мірошніченко, А. (2021). Підготовка вчителів до діяльності з національно-патріотичного виховання учнів в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. *Вісник Дніпровської академії безперервної освіти*, 1 (1), 63–67. URL <https://doi.org/10.54891/2786-7005-2021-1-10>

REFERENCES

Agalets, I. O. (2022). Natsionalno-patriotychne vykhovannya: vektory rozvytku v osvithnomu prostori (analytychnyy ohlyad). [National-patriotic education: vectors of development in the educational space (analytical review)]. Activities of the National Academy of Sciences of Ukraine on scientific and methodological support for the modernization and reform of education: review. ed., 67–93.

Hrynko, Yu. M., Dombrovska, S. M., Palyukh, V. V. (2024). Formuvannya derzhavnoyi polityky patriotychnoho vykhovannya molodi: [Formation of a state policy of patriotic education of youth]. NUCZU. 176 p.

Bezlyudna, N. (2022). Osoblyvosti natsionalno-patriotychnoho vykhovannya molodshykh shkolyariv v umovakh voyennoho stanu. [Peculiarities of national-patriotic education of younger schoolchildren in conditions of martial law]. *Psychological and pedagogical problems of modern*

school, 2 (8), 76–83. URL

[https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(8\).2022.268057](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(8).2022.268057) [in Ukrainian].

Buklov, Yu. (2018). Zmistovi komponenty natsionalno-patriotychnoho vykhovannya uchnivskoyi molodi. [Content components of national-patriotic education of students]. *Youth and Market*, 3 (158), 136–140. [in Ukrainian].

Viktorova, L. (2022). Natsionalno-patriotychne vykhovannya student-skoyi molodi zasobamy osvitnoho protsesu u vymirakh suchasnosti. [Nationalno-patriotic education of students by means of the educational process in the dimensions of modernity]. *Collection of scientific works of the Uman State Pedagogical University*, 2, 221–227. URL

<https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2022.262969> [in Ukrainian].

Kulchytskyi, V., Petrygin, L. (2019). Patriotychne vykhovannya molodi yak sotsial'no-pedahohichnyy protses. [Patriotic education of youth as a socio-pedagogical process]. *Social work and education*, 6 (1), 89–93. URL <https://doi.org/10.25128/2520-6230.19.1.9> [in Ukrainian].

Martyniuk, V. V., Ptashnik, N. M. (2025). Natsionalna identychnist suchasnoyi molodi v zakladakh osvity. [National identity of modern youth in educational institutions]. *Bulletin of science and education*, 5 (35), 1746–1765. URL

<http://perspectives.pp.ua/>

<index.php/vno/issue/archive>. [in Ukrainian].

Martyniuk, V., & Gagarin, M. (2026). Patriotychne vykhovannya u vyshchiiy osviti yak chynnyk stanovlennya natsionalnoyi identychnosti molodi. [Patriotic education in higher education as a factor in the formation of national identity of youth]. *Psychological and pedagogical problems of modern school*, 1 (15), 159–163. URL

[https://doi.org/10.31499/2706-6258.1\(15\).2026.359748](https://doi.org/10.31499/2706-6258.1(15).2026.359748) [in Ukrainian].

Ivashkovskyi, V. (2014). Kontseptsiiia viiskovo-patriotychnoho vykhovannya molodi Ukrainy. [Concept of military-patriotic education of Ukrainian youth]. *The theory and method of horting*, 2, 28–45. [in Ukrainian].

Shynkarenko, V., Miroshnychenko, A. (2021). Pidhotovka vchyteliv do diyalnosti z natsionalno-patriotychnoho vykhovannya uchniv v osvithnomu protsesi zakladiv zahalnoyi serednoyi osvity. [Training of teachers for activities in the national-patriotic education of students in the educational process of secondary education institutions]. *Bulletin of the Dnipro Academy of Continuing Education*, 1 (1), 63–67. URL

<https://doi.org/10.54891/2786-7005-2021-1-10> [in Ukrainian].

Стаття надійшла 29.05.2026 р.

